

UDK 821.163.6.09*282(497.4–188)–1”16/19”

Jožef Smej

Škofijski ordinariat v Mariboru

O PREVODIH PSALMOV V PREKMURŠČINO OD MARTJANSKE PESMARICE II DO PUSZTAIJEVE PESMARICE 1893

V pričujoči razpravi skuša avtor ugotoviti, ali so bili psalmi samostojno prevedeni v prekmurščino oziroma ali so neznani in znani prevajalci uporabljali že prej obstoječe prevode v žive jezike.

The author attempts to determine whether the psalms were independently translated into Prekmurje Slovene, or, rather, whether the anonymous and known translators used previously existing translations into living languages.

Ključne besede: Psalmi, Martjanska rokopisna pesmarica, Franc Temlin, Abecedarium Szlowenszko, Mihael Sever, Števan Küzmič, Mikloš Küzmič, Mihael Bakoš, Šandor Terplan, Jožef Pusztai.

Key words: psalms, the *Martjanci hymnal* manuscript, Franc Temlin, Abecedarium Szlowenszko, Mihael Sever, Števan Küzmič, Mikloš Küzmič, Mihael Bakoš, Šandor Terplan, Jožef Pusztai

Vilko Novak (V. N. 1992:34) piše: »V prekmurščino so prevedli kak psalm že v davnini, kot to dokazuje ohranjena Martjanska mlajša rokopisna pesmarica iz 18. stoletja /.../. Upajmo, da bo kdaj kak naš rojak /.../ nadrobno preiskal vse rokopisne in tiskane prevode psalmov, jih primerjal z drugimi slovenskimi in tako počástil /.../ ljubezen, prizadevanje in uspehe naših davnih prednikov /.../.«

Pričujoča razprava naj bo hkrati spomin na zdaj že pokojnega univ. profesorja dr. Vilka Novaka, slavista in etnologa.

Martjanska pesmarica (MP II)

Pesmarico hrani Univerzitetna knjižnica v Mariboru. Oznaka: MP II, Ms 57, velikost 8,5x10 cm. Grafika, oblikovanje in leksika kažejo, da je MP II s konca 17. ali iz začetka 18. stoletja in hkrati prepis starejše predloge, morda katoliške rokopisne pesmarice, saj so katoliški duhovniki v soboški dekaniji maševali na podružnicah še potem, ko so župnije prevzeli protestanti. Župnije soboške dekanije so bile 80 let v upravi protestantov (1592–1672). Kljub temu v letih od ok. 1600 do 1627 pri martjanski podružnici Sv. Marjete v Pužavcih službuje »papeževski« duhovnik.¹

O prekmurskih rokopisnih pesmaricah je veliko razpravljal Vilko Novak.² Jezik teh pesmaric je kajkavski (takrat so kajkavščino imenovali slovenski jezik), vendar v kajkavsko-prekmurski obliki z mnogimi prekmurskimi besedami, tako da lahko govorimo, da je bil to takrat prekmurski knjižni jezik.

¹ Prim. Ivan Zelko, *Gradivo za zgodovino reformacije v Prekmurju*, v ČZN 9 (XLIV) letnik 1937, Založba Obzorja, Maribor, 1937, 112.

² Glej pod geslom LITERATURA, in sicer v knjigi: Vilko Novak, *Martjanska pesmarica*, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU, 1997, 63–64.

V MP II najdemo 9 psalmov.

1. Psalmus xxx. In te Domine (str. 95)

Vu tebe/ze vü pam Go/ zpodne i da ne bom ospotan vekivekouma

Zakai tvoja praviczca of/zlobodi mene

Nagni k meni ti tvoja vuha

Vulgata (Biblia Sacra 1922: 468):

In te Domine speravi non confundur in aeternum:

in iustitia tua libera me.

Inclina ad me aurem tuam.

Dalmatin (Biblia 1584: 286):

GOSPOVD, na tebe /e je/ st savupam, nepu/ ti mene nikuli vezh k' /ramoti biti: Obrani me /kusi tvojo pravizo. Nagni tvoja u/ he/ /a k' meni.

Madžarsko (Szent Biblia 1626: 481):³

TE-BENNED biztam Uram, meg ne /szegyenüllyek örökké: a te igazságod-által /sabatits-meg engem. Hajtsd hozzám füledet.

Nemško (Biblia, Der Psalter 1534:26):

HEER auff dich traw ich

las mich nimer mehrzu schanden werden

Errette mich durch deine gerechtigkeit.

Neige deine ohren zu mir.

Primerjava:

Primerjava kaže, da se je prevajalec MP II naslanjal na Vulgato (V) in na madžarski prevod (M), ne pa na Dalmatinov (D) in ne na Lutrov nemški prevod (L).

Npr.:

MP II: Vu tebe/ze vü pam ...

V: In te speravi

M: Te-benned biztam ...

D: na tebe /e je/ st savupam ...

L: auff dich traw ich ...

Pazi na razliko, na eni strani: »vu tebe«, »in te«, »te-benned«; na drugi strani pa: »na tebe«, »auff dich«.

2. Psalmus XXIII Domini est (str. 96)

Goszpodna Bogaie zemla, i v/ za ka/ zona zemli. Ve/ z /szvetli /szveit, i V/ zi ki prebi- vajo na nyem.

Ar gaie on nad morjem napravil, i nad tekocsimi vodami on gaie nacsinil.

Vulgata (Biblia sacra 1922: 461):

Domini est terra, et plenitudo eius: Orbis terrarum, et universi, qui habitant in eo.

³ Celoten naslov te biblije gl. tu med: VIRI IN LITERATURA. V naslovu ni označeno, kdo je prevajalec. Ta je bil Gáspár Károli, protestantski pastor. Prim. Jože Krašovec, 2002: *Prevodi Svetega pisma v evropske jezike, Bogoslovni vestnik* 62/4.537.

Fotokopije ustreznih psalmov iz *Szent Biblia 1590* mi je poslal dr. László Gyürki, župnik v Körmendu in hkrati tudi univerzitetni profesor bibličnih ved na Teološki fakulteti v Budimpešti. Na tem mestu se mi iskreno zahvaljujem.

Quia ipse super maria fundavit eum: et super flumina praeparavit eum.

Dalmatin (Biblia 1583: 285):

GOSPODNIA je Semla, inu kar je v'njej, inu vus ulni Svejt, inu kar na nym prebiva.

Sakaj on ga je na Murja gruntal, inu na vodé poštavil.

Madžarsko (Szent Biblia 1590; 547):

AZ WRé à föld és minden ő tellyesége, az földnec kerekége, és annac minden lakosi.

Mert az tengeren fundalta a/zt, és az folyó vizeknec fölőtte csinálta.

Nemško (Biblia, Der Psalter 1534: 24-25):

Die erde i/ft des HERREN vnd was drinnen i/ft

Der erdboden vnd was drauff wonet.

Denn er hat jn an die meere gegründet

Vnd an den waffern bereitet.

Primerjava:

MP II: nad tekocsimi vodami

V: super flumina

M: az folyó vizeknec

D: na vodé

L: an den waffern

»Nad tekocsimi vodami« je dobeseden prevod iz V: »flumina« (flumen, inis, n. mn. flumina pomeni tekočo vodo); isto M: az folyó vizeknec.

3. Psalmus XIV. Domine quis (str. 99):

Gofzpodne Bose gdo ſzi bo prebival vu tvoiem Satori Ali gdo pocsine na gore tvoie ſzvete.

Vulgata (Biblia sacra 1922: 450):

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?

Dalmatin (Biblia 1583: 282):

GOSPOVD, gdu bo prebival v'tvoji Vtti? Gdu bo oſtal na tvoji ſveti Gori?

Madžarsko (Szent Biblia 1590: 543):

WRam, kiczoda lakozic az te sátorodban? és kiczoda nyug/zik a' te szent helyeden?

Nemško (Biblia, Der Psalter 1534: 21):

HERR wer wird wonen jñ deiner Hütten? Wer wird bleiben auff deinem Heiligen berge?

Primerjava:

MP II: vu tvoiem Satori

V: in tabernaculo tuo

M: a te sátorodban

D: v'tvoji Vtti

L: jn deiner Hütten

Čprav prekmurščina pozna besedo »hüta« (Novak 1985:40), uta, šupa, lopa (iz nem. Hütte«), se prevajalec v MP II ne ravna po D, ampak po V (tabernaculum = šotor) in po M (sátor = šotor).

4. Psalmus XCV Cantate Domino (str. 101):

Szpeivaite Gofzpodno Bougu novo peſzen, Szpeivaite Gofzpodno v/za zemla

Vulgata (Biblia sacra 1922; 543):

Cantate Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra.

Dalmatin (Biblia 1583: 304):

PVjte GOSPVDV eno novo Peffen: Pujte GOSPVDV vus ulni Svejt.

Madžarsko (Szent Biblia 1590; 579):

ENekellyétec az WRnac wy éneket: Enekellyen az WRnac mind az egé/z föld.

Nemško (Biblia, Der Psalter 1534: 46):

SJnget dem HERREN ein neues lied

Singet dem HERREN alle welt.

Primerjava:

MP II: v/za zemla

M: egé/z föld

D: vus ulni Svejt

L: alle welt

Čprav prekmurščina pozna besedo »Szveit«, saj nastopa tudi v Ps 23 (MP II, str. 96), uporablja prevajalec tu besedo »zemla«, ustrezno V in M.

5. Psalmus CXLVI. Laudate Dominum (str. 105):

Hvalite Go/Spodna ar ie dobro /zpeivati nyemu vugodna i pri'etna boidi hvala nas/emu Go/Spodnu Bougu, ki na racsuni dersi v/ze nebe/zke zvezde, /zleidnye z'ime-nom zove

Vulgata (Biblia sacra 1922: 600):

Laudate Dominum quoniam bonus est psalmus: Deo nostro sit iucunda, decoraque laudatio /.../. Qui numerat multitudinem stellarum ...

Dalmatin (Biblia 1583: 316):

HValite GOSPUDA: Sakaj dobru je na/higa Boga hvaliti: takova hvala je lubesni-va inu lepa /.../ On /hteje Svesde ...

Madžarsko (Szent Biblia 1590: 600):

Diczéreiétec az WRat, mert ió diczéretet mondani az mi Istenűnknek: mert gyönyörűségés és illendő dolog az diczéret /.../. Meg /zámlállya za czillagoknac /okafágat.

Nemško (Biblia, Der Psalter 1534: 41)

LOBet den HERRN

denn vn/sern Gott loben

das i/ft ein kó/ftlich ding

Solch lob i/ft lieblich vnd /schön /.../ Et zelet die /sternen ...

Primerjava:

MP II: na racsuni dersi v/ze nebe/zke zvezde

V: numerat multitudinem stellarum

M: Meg /zámlállya az czillagoknac /okafágat

D: On /hteje /svesde

L: Er zelet die /sternen

Primerjava kaže, da se je prevajalec v MP II držal madžarskega prevoda. Beseda »számla« pomeni »račun«.

6. Psalmus CXXXIII: Ecce nunc (str. 108):

Ovo vezdai Blagofzlovite Go/zpodna Boga v/zih ki /z te nyegovi /zlugi. Ki /ztoite vu hicse (sic) Go/zpodnove vu prèkleti nas/lega Go/zpodna Boga.

Vulgata (Biblia sacra 1922: 588):

Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini: Qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri.

Dalmatin (Biblia 1583: 313):

Hvalite tiga GOSPVDA Ime, Hvalite vy GOSPODNI Hlapci. Vy kir /stoyte v'Hi/hi tiga GOSPVDA, na Dvori/zhah te Hi/he na/higa Boga.

Madžarsko (Szent Biblia 1590: –):

Diczeriétet az Wrac neuét: Diczeriétet Wrac /szólgai.

Kic állotoc az Wrac házában: a mi /stenünknek házánac tornátziban.

Nemško (Biblia, Der Psalter 1534: 58):

Lobet den namen des HERREN

Lobet jr knechte des HERREN

Die jr /stehet im Hau/fe des HERREN

Inn den Höfen des Hau/fes vnfers Gottes

Primerjava:

Prevajalec v MP II se je pri besedah »ovo vezdaj« in »blagofzlovite« držal V: »ecce nunc« in »benedicite«, pri besedi »/zlugi« pa M: »/szólgai«, čeprav prekmurščina pozna besedo »hlapci«, kot ima to D. Prav tako je glede besede »prèklit«, čeprav prekmurščina pozna besedo »dvori/zhe (D). »Prèklit« je razložen kot »hodnik«, »veža« (Novak 1985: 82). Zanimivo je, da prevajalec v MP II ni uporabil besede »trnác«, kot je to v M: »tornátz«. »Trnác« je »podstenje«, madžarsko »tornác« (Novak 1985: 115).

7. Psalmus XII. Usqueqvo Domine (str. 113):

Dokle/ze zme Go/zpon bodes pozabliu al vek veke li?

Dokle bodes /zkrival od mene licze /zvoie.

Dokle bodem tolnacs vertel vu mojo pamet, dokle bo ta moka trapila /zercze moie, i dokle bo nepriatel go/zpodúval nad menom

Vulgata (Biblia sacra 1922: 449):

Usquequo Domine oblivisceris me in finem?

Usquequo avertis faciem tuam a me?

Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?

Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?

Dalmatin (Biblia 158: 282):

GOSPVDA, koku dolgu hozhe/fh ti taku cillu na mene posabiti? koku dolgu /kriva/h tvoj obras pred mano? Koku dolgu moram jest /kèrbeti v'moji Du/hi, inu v'moim /ferci shaloft iméti v/sak dan? Koku dolgu /e bo moj Sovrashnik zhes mene vsdigoval?

Madžarsko (Szent Biblia 1590: 542):

WRam miglen feledközöl el rolam mindenesfól fogua? miglen rőtyed el ortzádat én tőlem? Miglen tanácskozom az én lelkemben? ke/ferűségemet naponként (miglen tartom) /zuiuemben? miglen magafztaltic fel ellenfégem én raytam?

Nemško (Biblia, Der Psalter 1534: 21):

HERR wie lange wiltu mein so gar vergessen: wie lange verbirge/ftu dein andlitz fur mir?

Wie lange sol ich sorgen jnn meiner seele
vnd mich eng/ten jnn meine hertzen teglich? Wie lange sol sich mein feind vber
mich erheben?

Primerjava:

MP II: »tolnacs vertel« ustreza V: »consilia« in M: »tanaczkozom«.

»Tolnac« (tolnác) je isto kot »consilium« ali svet, nasvet (Pleteršnik II 1895: 676);
madž.: »tanács« = »nasvet«

8. Psalmus XLII Judica me (str. 115):

Sztani karai mene Gofzpon tefze karai zame z Nepriatelmi od hudih i csalarnih
ludih ofzlobodi mene.

Vedefze moja mocs ti Gofzpon zakai fzi me ofztavil, zakai salofzten hodim tak
kroto od nepriatelov zbantuvan.

Vulgata (Biblia sacra 1922: 484):

Judica me Deus, et discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo,
et doloso erue me.

Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti? et quare tristis incedo, dum
affligit me inimicus?

Dalmatin (Biblia 1583: 290):

Sodi ti Bug mene, inu pelaj meni mojo prauo, supár ta folk, kir nej fvet: Inu
obrani mene pred fal/h inu hudimi ludmy.

Sakaj ti fi Bug moje mozhy: Sakaj me pu/ti/h taku shalo/tniga hoditi, dokler me
moj Sovrashnik taku fti/ka.

Madžarsko (Szent Biblia 1590: 556):

ITéllly meg engemet lsten, és óltalmazd meg igyemet az gonofz nemzet ellen, az
álnoc és hamis embertűl f zabadicz meg engemet. Mert te vagy az én erő/ségem nec
Istene, f-miért vetettél meg engemet? és miért iároc f zomoruán midőn az én ellen/ségem
háborgat engemet?

Nemško (Biblia, Der Psalter 1534: 30):

Richte mich Gott vnd füre mir meine fache
wider das vnheilige volck

Vnd errette mich von dem fal/chen vnd böfen leuten.

Denn du bist der Gott meiner stercke
warumb verftöf/efstu mich?

Varumb lef/efstu mich fo trawrig gehen
wenn mich mein feind drenget.

Primerjava:

Za besedo »iudica« (V), »itéllly« (M), »sodi« (D) in »richte« (L) uporablja MP II
dve besedi: »fztani karai«. »Karati« (Pleteršnik I 1894: 388) pomeni »z besedami
kaznovati, svariti, grajati«; »csalaren« (Pleteršnik I 1894: 93) pa pomeni »goljufiv,
slepilen«; »dolosus« (V), »fal/h« (D); zanimivo je, da prevajalec v MP II ni uporabil
madžarske besede »hamis«, ki jo prekmurščina pozna še danes kot »hàmičen« (Novak
1985: 39) v pomenu »nevoščljiv«, »zavisten«; vendar je prvotni pomen besede »ha-
mis« »goljufiv, lažen, ponarejen, napravi«.

9. Psalmus XLVI Omnes gentes (str. 117):

Vfi narodi trepecsite zrokami
Raduite Je Bougo zvefzelim glafzom.
Ar ie fstrasen visnyi Gofzpon Bogh
i velikiie krall nadevfzom zemlom.

Vulgata (Biblia sacra 1922: 488):

Omnes gentes plaudite manibus: iubilate Deo in voce exsultationis. Quoniam Dominus excelsus, terribilis: Rex magnus super omnem terram.

Dalmatin (Biblia 1583: 291):

VY vfi folki lufkajte s'rokami vkupe od vefselja, Inu vukajte Bogu s'vefselim glafsum.

Zakaj GOSPVD ta nar viffoke/hi je ftrafhan: En velik Krajl zhes vus ulni Svejt. Madžarsko (Szent Biblia 1590: 558):

Mlinden népec tapfollyatoc kezetöckel, őruendezettec Istennec vigfágos fzóual. Mert az WR feléges és röttenetes, nagy Király mind ez egézfz földön.

Nemško (Biblia, Der Psalter 1534: 31):

FRoloket mit henden alle vólcker
Vnd jauchzet Gott mit frólichem fchall.
Denn der HERR der aller Hóheft i/t erfchrecklich
Ein grofser König auff dem gantzen erdboden.

Primerjava:

Besede »ploskati z rokami« ne pozna D, pa tudi ne prevajalec v MP II. D ima »lufkajte«, MP II pa »trepecsite«, kar bi lahko pomenilo »trêpkati« »udarjati ob kaj«, od tega je »treпка« in »trepáča«, to je perača ali trepalnik (Pleteršnik II 1895: 686-687), vsekakor onomatopoeična tvorba besede na podlagi latinske »plaudite« ali madžarske »tapfollyatoc«.

Franc Temlin (1715)

Najstarejša tiskana v prekmurščino prevedena odlomka iz 145. (144) in iz 147. (146–147) psalma najdemo v Malem Katechismusu (Temlin 1715: 47). Glasita se takole: »Vfzeih fztvári ochi, na Tebe glédajo Gofzpodne Boſe, inofze vu tebi vüpajo, Ti nyim dávas hráno vu potreibnom vreimeni, odpiras Ti fzvojo fz. roko, ino nahránis vfzákó fivoucfó fztvár fztvoim fzvétim blagofzlovom« (v. 15–14).

»fteri vfzákoi fztvári nyé fivlenye dáva, fteri dá kermo neimoi fivini, ino hráno tim mládim vranicfom koteri nyega na pomoucs zovéjo. Koterifze ne vefzeli vnikákfoi konyfzkoj moucfi, a ni fze nyemi vola nefzpuni vfzili cslovecfánfzko; nego radüjefze Boug vu onih koterifze nyega boijo, ino nyegovo milofcho ochakávajo« (v. 9-11).

Primerjava:

V: Oculi omnium in te sperant Domine: et tu das escam illorum in tempore opportuno.

Aperis tu manum tuam: et imple omne animal benedictione.

D: Vfsh ozhy zhakajo na tebe, inu ti daje/h nym nyh fhpisho v'fvoim zhafsu.

Ti odpirafh tvojo roko, inu napolni/h vſe kar je shivu, s'dobrim dopadnjem.

M: Mindeneknec *szemei te-benned biznac WRam*: és te ad/ez eledelt azoknac alkal-matos idöben.

Fel-nyitod a'kezedet: és bé-tölte/ez minden élő-állatot áldomá/sal.

L: Aller augen warten auff dich

vnd du gib/ft jenen jre *spei/fe* zu *seiner zeit*.

Du thu/ft deine hand auff

vnd erfülle/ft alles was lebt mit wolgefallen.

Primerjava kaže, da se je Temlin pri prevajanju naslonil na V, še bolj pa na M. »Vu tebi vüpajo« = »in te sperant« = »te-benned biznac«; besede »upati« nimata ne D in ne L, samo V in M. Podobno je glede izrazov »v/áko *szivouc/fo sztvár*« in »blagofzlovom«.

Primerjava:

V: Qui dat umentis escam ipsorum: et pullis corvorum invocantibus eum.

Non in fortitudine equi voluntatem habebit: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.

Beneplacitum est Domino super timentes eum: et eis, qui sperant super misericordia eius.

D: Kateri daje Shivini nje Kèrmo: tém mladim vranom, kateri na njega klizhejo. On néma dopadenja na Kon/ki mozhy, inu néma lu/hta na Mo/hkih golenih.

GOSPVD ima dopadenje na téh, kateri *fe* njega boje: Kateri na njegovo dobruto vupajo.

M: Ki meg-adgya a'barmoknac az ö eledeleket; és az ötet *szegétségül* hivó holló-fiaknac.

Nem a'ló erő/ségében le/zen kedve: sem a'férfiú *száraiban* az ö gyönyörködése.

Gyönyörködik az WR az ötet-félökben: és azokban, kik az ö irgalma/ságában biznac.

Primerjava kaže, da Temlin ni upošteval stare tradicije, ohranjene v MP II glede izrazov: Pullis corvorum« (V), »hollófiaknac« (M), »kovranim mladicsom« (MP II, str. 107), ampak je prevedel »mládim vranic/om«, kar je najbrž njegova tvorba.

Podobno je glede izrazov: »in fortitudine equi« (V), »a'ló erő/ségében« (M), »vu konfzke jákofzti« (MP II, str. 108), ampak je prevedel »v konyfzkoj moucf/i«; kajkavsko ali tudi staro prekmursko besedo »jakost« je zamenjal z domačo »moucs«, »mozhy« (D).

Abecedarium szlovenszko (1725)

V tem Abecedariju (A)⁴ najdemo prevod 5., 6. in 23. psalma. Prevod je po V. Novaku (V. N. 1992: 32) močno naslonjen na Dalmatinov prevod (D). Novak je primerjal 5. in 4. psalm. Tu bomo primerjali še vrstico iz 6. in 23. psalma.

Ps 6

A: Jasz czeilo nocs moio posztelo poleivam, ino mocsim moie odpocsiválische zkuzami (v. 7)

V: Lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrimis meis stratum meum rigabo (v. 7)

⁴ Celoten naslov gl. med Viri in literatura.

M: Megmoftam minden éjfel az én ágyamat, és kőny húlatáfimmel meg ótőztem ágyamat (v. 7)

D: Ieft vfo nuzh mojo Poftelo polivam, inu mozhim mojo Lego sfolsami (v.7)

L: Ich fwemme mein bette die gantze nacht
vnd netze mit meinen thrennen mein lager (v.7).

Ps 23,5

A: Ti másés moio glavo zoleiom, ino moí pehár mi pun natacses (v. 5)

V: Impinguasti in oleo caput meum: et calix meus inebrians quam praeclarus est

M: Meg hizlalod olajjal az én feiemet, és meg tőlted az én poháromat bőufégefjen

D: Ti shalba/h mojo glavo s'Oljem, inu moj Pehar poln nataka/h

L: Du falbefst mein heubt mit öle
vnd fchenkeft mir vol ein

Primerjava pri Ps 6 kaže, da M uporablja za »lectum« in »stratum« isto besedo »ágy« = »postelja«, medtem ko ima D »Poftela« in »Lega«, L »bett« in »lager«, A pa »posztela« in »odpocsiválische« (izg. odpočivališče«).

Pri Ps 23 se A naslanja na M in D, npr. glede besede »pehár« (madž. »pohár«).

Mihael Sever (1690? – 1750)

Mihael Sever (S) je v svoji knjigi *Réd zvelicsánsztva*, 1747,⁵ prevedel 1., 25. in 32. psalm.

Primerjali bomo Ps 25.

S: Gofzpodne ktebi gori zdignem Dússó moio (v. 1)

nai fze nepriatelje moi ne ve/fzelio nad menom (v. 2)

kteri hidou csinio rezi zroka (v. 3)

V: Ad te Domine levavi animam meam

neque irrideant me inimici mei

omnes iniqua agentes supervacue

M: TE hozzád WRAM emelem fel za én lelketem

ne órúllyenec az én ellenfégeim én raytam

az kic gonofzúl czelekednec ok nélkűl

D: PO tebi, o GOSPVD, jeft shelim de fe moji fovrashniki nebodo nad mano veffelili

ony morajo k'framoti biti, ty sanikèrni fhpotliuci

N: NAch dir HERR verlanget mich

das f ich meine feinde nicht frewen vber mich

Aber zu fchanden müf fen fie werden

die losen verechter.

Primerjava kaže, da se je Sever naslanjal na V in M, ne pa na D in L:

»gori zdignem« (S); »emelem fel« (M); »nepriatelje moi« (S); »az én ellenfégeim« (M); »kteri hidou csinio rezi zroka« (S); »az kic gonofzul czelekednec ok nélkűl« (M).

⁵ Celoten naslov gl. med Viri in literatura.

Števan Küzmič (1723–1779)

V Novi zavezi Svetega pisma so marsikateri odlomki psalmov. Poglejmo, kako je to prevedel Števan Küzmič v svojem najpomembnejšem delu: *Nouvi zákon*, 1771.⁶

Nekaj primerov:

Erkao je Gofzpoud Gofzpoudi mojemi: *szedi sz* na *deszniczo* moio, dokecs polo'zim nepriátele tvoje na podnogáoniczo pod nogé tvoje (Ps 110, 1; v: Mt 22,44).

Naj bode prebiválicse nyegovo pűfcsa, i ne bode prebívajoucsi vnyem. Pűspekíjo nyegovo naj drůgi vzeme (Ps 69, 29; 109,8; v: Apd 1,20).

Vido *szam* Gofzpodna pred menom *všezszkoufz*; ár mi je zdejszne moje; naj *sz* e ne gyenem. Záto *sz* e radůje *szrczè* moje i *vezelí sz* jezik moj: escse pa i tejlo moje bode pocsívalo v vűpanyi.

Kaj ne nihás dűfo mojo vu pekli; niti ne dás tvojemi *szvétomi* viditi *szprjhnenyà*.

Znane *sz* mi vcsíno potí 'zítka: napunis me *zvezszeljom* pred líczom tvojim (Ps 16, 8–10; v: Apd 2, 25–28).

Kí csiní angeyle *szvoje* dűhè i *szluge szvoje* ognya plamén (Ps 104,4; Heb 1,7).

Tvoj králefzki *sztolec*, o Boug! na vekí veke; palicza rávno*szti* je palicza krále*sztva* tvojega (Ps 45,7; Heb 1,8).

Lűbo *sz* praviczó i odűrjávao *sz* kriviczo: záto te je namazao, ô Boug, Boug tvoj zoliom *vezszeljà* vífe od tvoji tivári*fov* (Ps 45,8; Heb 1,9).

Primerjava:

Š. Küzmič (Š.K.) ni imel na voljo tu navedenih psalmov, prevedenih v prekmurščino. Zato se je pri prevajanju lahko opiral na D.

V Ps 110,1 izraz »sovrashnike« (D) nadomesti Š.K. z »nepriátele«; izraz »h'podnushju« (D) nadomesti z »na podnogáoniczo«; isti izraz je posodobljen v »podnogálnica« (Pusztai 1893: 76).

Za svetopisemsko knjigo »Apostolska dela« (Apd) uporablja D izraz »Dianie«, isto Š. K.: »Djánya«. V Ps 69,29 ima D (Apd 1,20): »Bodi njegovu prebivalifzhe pu*sztu*«, Š.K. pa: »naj bode prebiválicse njegova pűfcsa«; v Ps 109,8 ima D (Apd 1,20): »njegovo Shkofio *všami* en drugi«, Š.K. pa: »pűspekíjo nyegovo naj drůgi vzeme«.

Odvisnost Š.K. od D je očitna tudi glede drugih vrstic psalma, npr.: D: »Krajle*sztva* paliza« (Ps 45,7; Apd 1,8), Š.K. »palicza krále*sztva*«; D: »s'ojljem *vezszelja*« (Ps 45,8), Š.K.: »zolíom *vezszeljà*«.

Mikloš Küzmič (1737–1806)

V svoji *Knigi molitveni* (K.M.) ima Mikloš Küzmič (M.K.)⁷ nekatere vrstice iz raznih psalmov, in sicer na straneh 30, 43, 49, 50, 98, 99 in 100. V celoti pa je prevedel dva psalma: Ps 51 (50) in Ps 130 (129). Prevod je tam na str. 166–169.

Primerjava kaže, da je M.K. prevajal po Vulgati, naslanjajoč se tudi na madžarski prevod.

⁶ Celoten naslov gl. med Viri in literatura.

⁷ Celoten naslov gl. med Viri in literatura.

Npr.:

K.M. str. 30: Oszloubodi tvoje lüsztvó Goszpodne: i blagoszlovi öröcsino tvojo.
I ravnaj nyé: i zvérszi nyé do veki veka.

V: Salvum fac populum tuum Domine, et benedic hereditati tuae:
et rege eos, et extolle illos usque in aeternum (Ps 27,9).

M: Szabadisd-meg Uram a' te népedet, és áld-meg örökségedet: és igazgasd öket,
és maga/zald fel öket örökké (Ps 27,9).

D: Pomagaj tvojemu folku, inu shegnaj tvojo Erb/zino
ino pa/si nje, inu je povi/haj vekoma (Ps 27,9).

Pomoucs na/sa vu Iméni Go/zpodnovom, ki je /ztvouro Nébo, i zemlo (K.M., str. 43).

V: Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit caelum et terram (Ps 123,8).

M: A' mi/egétségünk az WR nevében, kí mennyet, és a földet teremtette (Ps 124,8).

D: Na/sa pomuzh /toji v'Imeni tiga GOSPVDA, kateri je Nebu inu Semlo /sturil (Ps 124,8).

Če primerjamo poleg tega še zelo znana psalma: Ps 51 (50) in 130 (129), nam postane še bolj jasno, da je M.K. prevajal po V in da je imel pred očmi tudi M. Za zgled vzamemo samo nekaj vrstic iz pravkar omenjenih dveh psalmov.

Ps 51(50),7

K.M. (str. 166–167): Vu hüdoubi /zam jasz prijét', i vu grejhi je prijéla mené mati moja.	V: In iniquitatibus conceptus sum; et in peccatis concepit me mater mea.
D: Jejt /im is grejhniga /semena rojen, Inu moja Mati je mene v'grehah pozhella.	M: Hami/ságokban fogantattam: és bűnökben fogadott engem az anyám.

Glagol »prijét«, »prijéla« (»spočet«, »spočeta«) kaže na madžarsko predlogo: »fo-gadni« = »prijeti«.

Ps 130(129), 1–2

K.M. (str. 168) Z-globlíne /zam jasz k-tebi krícsao /.../ poszljühni glász moj. Poszljüsna naj bodo vüha tvoja, na glász prosnýe moje.	V: De profundis clamavi ad te /.../ exaudi vocem meam. Fiant aures tuae intendentes, in vocem deprecationis meae
D: IS globo/zhine /.../ jejt h'tebi vpyem /.../ /li/hi mojo /htimo: naj tvoja u/he/ša po/lushajo na to /htimo moje pro/hne	M: A' Mélységekből kiáltottam /.../ hozzád: halgald-meg az én /zómat. Legyenek a'te füleid figyelmetefek, az én könyörgéjem /zavára.

Pleteršnik pozna besedo »globlina«v pomenu »globina« (Pleteršnik I 1894: 218).

Mihael Bakoš (ok. 1742–1803)

Mihael Bakoš je v *Nouvem Graduválu* (N.G.)⁸ objavil 24 psalmov. Prevedel jih je s pesniško oblikovalno močjo. Po Novakovem mnenju (Novak 1992: 33) je težko presoditi, ali so ti psalmi prevod Š. Küzmiča ali M. Bakoša, verjetno slednjega.

Primerjava kaže, da se prevajalec v N.G. ni naslanjal ne na L in ne na D, marveč na M.

Ps 5

N.G.	M
Goľzpodin! molívti moje, Proľzim v-tva vüha vzemi je (v. 1) I me kricsanye poľzľühi (v. 2)	WRam az én beszédimet vedd füeidbe (v. 1) Figyelmezzél az én kiáltáľomnac ľzauára

Ps 51(50)

N.G.	M
Szmliluj ľze nad menom moj Boug (v. 1).	Kőnyőřűly én raytam, én ľftenem (v. 1).

Vsekakor bi bilo najbolj preprosto, da bi se prevajalec 51. psalma naslonil na prevod Mikloša Küzmiča: »Szmliluj ľze meni« (str. 166 v K.M.), vendar prevaja po madžarski predlogi: »Szmliluj ľze nad menom«, madž. »raytam«

Ps 128(127)

N.G.	M
I vtvojoj hi'zi, bode tvoja 'zena, Kako roden trľz (v. 3) I da bos vido tvojim ľzinom ľzini (v. 6).	Az te feleľéged ollyan ľéľzen mint az termő ľzőľđ (v. 3) és meg látod fiaindac fiait (v. 6).

Šandor Terplan (1816–1858)

Celotni prevod vseh 150 psalmov v prekmurščino najdemo v tretji izdaji *Nouvoga zákona*, kjer so na koncu »Knige 'zoltárszke, szlovenscene po Terplán Sándori, püczonszkom farari. V Köszegi 1848. Stampane z sztroskom i píszkmi Reichard Károla i Szinov.«⁹

Sándor (Aleksander) Terplan (T) v svojem prevodu psalmov zvesteje sledi izvirniku. Njegova jezikovna ustvarjalnost je v tvorbi novih izrazov predvsem za pojmovne in druge narečju neznane besede (Novak 1992: 34).

Primerjava kaže, da je Terplan (T) uporabljal staro besedišče, ohranjeno v prekmurskih rokopisnih pesmaricah, tudi v MP II, skoraj nič pa se ni oziral na prekmurski prevod psalmov, ki so bili že natisnjeni.

⁸ Celoten naslov gl. med Viri in literatura. Fotokopije mi je poslal prof. Jože Vugrinec, višji bibliotekar v Pokrajinski študijski knjižnici v M. Soboti. Za uslugo se mu iz srca zahvaljujem.

⁹ Celoten naslov gl. med Viri in literatura.

Primeri:

MP II	T
Nagni kmeni ti tvoja vuha (str. 95)	Nagni k meni vüha tvoja
Go zpodne /.../ gdo zi bo prebival vu tvoiem Satori (str. 99)	Goszpodne, sto bode prebivao vu Satorí tvojem (Ps 15,1)
ki praviczó csini (str. 99)	Ki /.../ praviczó csini (Ps 15,2)

Primerjajmo še prevod v Abecedariju (A) s Terplanovim (T):

Ps 5

A	T
Szamohválci ne obsztoio pred tvoimi Ocsmi ti zi mepriatel vszeim tisztim, teri hüdo delajo (v. 6)	Zvisávczi neobsztójíjo pred ocsmí tvojimi, odürjávas vsze csinécese neprávdénoszt (v. 6)

Ps 6

A	T
Go zpodne ne traiffai mené vu tvoiem zerdi, ino ne pokárai mené vu tvoioi prechlivosztí (v. 2).	Goszpodne nekáráj me vu szrdi tvojem, nescsukaj me vu necsamurnosztí tvojój (v. 2).

Besed »prečlivost« in »nečarmurnost« ni najti v Pleteršniku; besedo »ščúkati« pa Pleteršnik razlaga v pomenu: po malem rezati, rezljati« (Pleteršnik II 1895: 622).

Za »prečlivost« ali »nečarmurnost« ima D izraz »slobno/t«, M pa »harag« = »jeza«, lat. »ira«; za »ščúkati« ima D izraz »svariti«, M pa »of torozni« = »bičati« (»ostor« je »bič«); v prekmurščini danes : »ščúkati«, ščùknoti« = »švrkati z bičem« (Novak 1985: 106).

Ps 23

A	T
ino v Gozpodnovoi hisi bodem prebival, doklem budem sivel (v. 6).	pocsívao bom vu hi'zi Gozpodna mojega vsze dni (v. 6).

Primerjajmo še Severjev prevod (S) s Terplanovim (T):

Ps 32

S	T
Da zem ja z stel zamucsati, omedleile zo csonte moie; po czeiloga dnéva plakanyi (v.3).	Gda szem je stéó zamucsati, zadrevenele szo kôszti moje od vszákdenésnyega jávkanya (v. 3).

Terplan se ni oziral na svoje prekmurske predhodnike, pa tudi ne na D, marveč je prevajal samostojno, ustrezno dvema predlogoma: M in L. To kažejo prej navedeni zgledi in še naslednji:

Ps 4

T	M
Vnôgi pravijo: Sto nam szká'ze gda dobro? – Ali ti Goszpodne pozdigni nad nami szvetloszt lícza tvojege (v. 7) Razveszelís szrcze moje bole, kak csi bi oni rávno z sziljom i mostom obiljávali (v. 8).	Sokan mondgyác: Kitjoda miuelheti azt hogy valaha iót lájffunc? De te WRam muta]d meg mi nékűnc az te ortzádnac világát (v. 7). nagyob örömet ad]z az én]ziuemben, hogy nem mint mikor' az ő boroc és buzáioc meg]oka]odnac (v. 8)
D	L
Nyh veliku pravi: Koku bi nam leta pokasal, kaj je dobru? Ali ti GOSPVD povsdigni, zhes nas to luzh tvojege obrasa (v. 7) Ti svejfelijh moje]erce, aku lih uni imajo do]ti Vina inu Shita (v. 8).	Viel sagen Wie]olt vns der weij]en was gut i]t? Aber HERR erhebe vber vns das liecht deines andlitzs (v. 7) Du erfrewelj]t mein hertz ob jene gleich viel wein vnd korn haben (v. 8).

Ps 146

T	M
Ne zanásajte sze na poglavnike; na szini lüdi, vu kí nega zvelicsanya (v. 3).	Ne bizzatoc az feiedelmekben: Az embereknc fiaiban, kikben ninczen]zabaditá]ra való erő (v. 3).
Ár vöodide düh nyegov, i on more, z zemlov posztánoti; vu onom dnévi prèdejo vsza nakanênya nyegova (v. 4).	Ki mégyen az ő lelke, és ők földde lé]znc; az napon el ve]z minden ő gondolattyoc (v. 4).
D	L
Nesana]hajte]e na Viude: ony]o zhlovéki, inu nemogo pomagati (v. 3).	Verla]set euch nicht auff Für]ten Sie]ind men]chen di können ja nicht helfen (v. 3).
Sakaj zhlovezhki Duh mora prozh pojti, ino on mora supet h'pàr]ti po]tati. Tai]tikrat je sjublenu v]e njegovu naprej vsetje (v. 4).	Denn des men]chen gei]t mus dauon vnd er mus wider zu erden werden Als denn]ind verloren alle]eine an]chlage (v.4).

D ima »Viudi« (vojvodi?), L »fürsten«, T »poglavniki« (od besede »glava«, madž. »fej«); D ima »zhlovéki«, L »men]chen«, T pa »szini lüdi«, ustrezno M »embereknc fiai« (prim. V: filii hominum«)

Jožef Pusztai (1854–1934)

Jožef Pusztai (njegov pravi priimek: Pozderek) ima v svoji pesmarici (Pusztai 1893: 76–81) tri psalme, ki so jih prepevali pri večernicah na velike svetke. Zdi se, da mu je psalme v prekmurščino prevedel ali vsaj pregledal, bodisi cankovski župnik Jožef Borovnjak, bodisi martjanski župnik Jožef Bagari. Obema se namreč v svoji pesmarici (Pusztai 1893: 9) iskreno zahvaljuje.

Primerjava kaže, da prevod v Pusztaijevi pesmarici (P) sledi Vulgati (V) in se ne ozira ne na D ne na T. Pri Ps 110 (109) ima P »na szrejdi med protivníki szvojimi« (v. 2), V: »in medio inimicorum tuorum«, T: »med nepriátelmi tvojimi«; D: »mej tvojimi Sovrashniki«;

P: »ino vnogo gláv na zemli združne« (v. 6); V: »conquassabit capita in terra multorum«; T: »razdrobi glávo ládajôcsi z vnôgimi dr'zélami«; D: »On bo resbil to glavo, katera je zhes velike deshele«.

V Ps 112 (111) ima P: »on ne bode na vekoma premegnyeni. V szpomíni pravicsen osztáne vecsnom: on sze ne bode bojao, gda kaj hüdoga szlísa« (v. 6–7); T: »Ár nevklekne na veke: vu sztálnom szpômenki de te právicsen. Hüdi glászov sze nesztrási«; D: »on bo vekoma oftal: Na pravizhniga se bo vekoma spumnilu. On se neboji pred hudim gláffum«. V: »in aeternum non commovebitur. In memoria aeterna erit iustus: ob auditione mala non timebit«.

P ima ustrezno V: »ne bode premegnyeni«, tj. ne bo premaknjen; T ima lep izraz »vkleknoti«; Pleteršnik (Pleteršnik I 1894: 404) razlaga besedo »klékniti« takole: »eine knickende, wankende Bewegung machen«, se pravi »narediti prepognjen, majav gib«.

Sklepne misli

Če pregledamo tiskane prevode psalmov v biblijah, v nemški (L) iz leta 1534, v slovenski (D) iz leta 1584 in v madžarski (M) iz leta 1590, lahko ugotovimo, da sta se bibliji D in M ravnali po L. Najprej v načinu tiskanja. Začetna vrstica posameznih psalmov ima prvi dve črti vedno natisnjeni v poudarjenih majuskulah, npr.: Ps 135,1 HValite (D), Díczériétec (M) ustrezno LObet (L). Beseda »Gospod« je v celoti vedno natisnjena v majuskulah: GOSPVD (D), WR (M), HERR (L). Ni izključeno tudi, da sta se prevajalca D in M tudi pri prevajanju zgledovala po L. Npr.: Ps 135,8 »od Zhlovékou inu od shivine« (D) ustrezno »der men/chen vnd des viehes« (L). Podobno je tudi v M. D uporablja množinsko obliko »Zhloveki«, »Menschen« in ne »Ijudje«, »Leute«. Glede grafike moramo omeniti, da ima M na koncu besede črko »c«, namesto »k«; »c« (izg. k): npr. »ôruendezzetec Iŧtenec« (izg. örvendezetek Iŧtennek).

Prevod psalmov v martjanski pesmarici MP II se naslanja na latinski (V) in madžarski (M) prevod, ne pa na D in na L. S tem je potrjena Novakova teza (Novak 1990: 64), da so viri prekmurskih pesmaric madžarski in latinski. Latinski izvorniki so bili že zgodaj prevedeni v madžarščino. Jezik prekmurskih pesmaric je mnogo bolj prekmusko narečje kakor pa čista uradna kajkavščina tistega časa, z drugo besedo MP II ni hrvaška, marveč slovenska. Če se je prireditelj druge prekmurske knjige *Abecedarium Szlowenszko* (pridevnik neutrum, ker je samostalnik v latinščini neutrum – op. J.S.) glede psalmov

tesno naslonil na Dalmatinov prevod (Novak 1983: 188), tega ne moremo trditi glede psalmov pri F. Temlinu, M. Severju, Š. Küzmiču, M. Küzmiču, M. Bakošu, Š. Terplanu in J. Pusztaiju. Naslanjali so se bodisi na V ali še bolj na M.

Z drugo besedo: pri svojih prevodih psalmov niso uporabljali že obstoječih prevodov v prekmurščino, ampak je njihov prevod izviren. Tako so v veliki meri obogatili svoj »stari slovenski jezik«, ki so ga glede na kajkavščino vedno bolj in bolj čistili.

VIRI IN LITERATURA

- Abecedarium Szlowenszko*, 1725: *Abecedarium Szlowenszko za Drobno Detzo, von Szpüscheno*. V leti M DCC XXV.
- BAKOŠ, Mihael, 1789: *Nouvi Gráduvál*, vu sterom sze vö zebráne /.../ dühovne peszmi nahájajo szamomi Bougi na diko vö dani. Stanpani v-Soproni po Siesz Jou'zefi. Vleti 1789.
- Biblia Sacra*, 1922: *Biblia Sacra secundum Vulgatam Clementinam edita a P. Michaele Hetzenauer O. M. Cap. Vetus Testamentum II: 1922: Ratisbonae: Sumptibus et typis Friderici Pustet*.
- Biblia*, 1534: *Biblia das ift die gantze Heilige Schriff Deudfch. Mart. Luth. Wittemberg. Begnadet mit Kurfürftlicher zu Sachfen freiheit. Bedruckt durch Hans Lufft. M. D. XXXIII*.
- Biblia*, 1584: *BIBLIA, TV IE, VSE SVETV PISMV, STARIGA inu Noviga Testamenta, Slovenfki, tolmazhena, fкуси IVRIA DALMATINA. Bibel das ift die gantze heilige Schriff Windifch. Gedruckt in der Churf=fürtlichen Sfchfifchen Stadt Wittemberg durch Hans Kraffts Erben. ANNO M.D.LXXXIII*.
- KÜZMIČ, Mikloš, 1783: *Kniga molitvena /.../ na haszek szlovenszkoga národa /.../*. Stanpana v-Soproni pri Siess Jósef Jánosi vu leti 1783.
- KÜZMIČ, Števan, 1771: *Nouvi zákon /.../ zdaj oprvics z grcskoga na sztári szlovenszki jezik obrnyeni po Stevan Küzmicfi Surdánszkom F. v Halli Saxonskoj M DCC LXXI*.
- Martjanska pesmarica*, konec 17. stol. ali iz začetka 18. stol., rokopis z oznako MP II, Ms 57. Univerzitetna knjižnica v Mariboru.
- NOVAK, Franc, 1985: *Slovar beltinskega prekmurskega govora*. Ljubljana: Pomurska založba
- NOVAK, Vilko, 1983: *Dalmatin in jezik prekmurskih pisateljev. Jezik in slovstvo* 26/6. 188–195.
- NOVAK, Vilko, 1990: *Prekmurska Martjanska pesmarica I. Časopis za zgodovino in narodopisje* 61/I. 57–81.
- NOVAK, Vilko, 1992: *Ob novem prevodu psalmov. Stopinje* 21, 32–34.
- PLETERŠNIK, Maks, 1894: *Slovensko-nemški slovar*, izdan na troške rajnega knezoškofa ljubljanskega Antona Alojzija Wolfa. Uredil M. Pleteršnik. Prvi del A–O. V Ljubljani. Založilo in na svetlo dalo knezoškofijstvo. Tiskala Katoliška tiskarna. 1894.
- PLETERŠNIK, Maks, 1895: *Slovensko-nemški slovar*, izdan na troške rajnega knezoškofa ljubljanskega Antona Alojzija Wolfa. Uredil M. Pleteršnik. Drugi del P–Ž. V Ljubljani. Založilo in na svetlo dalo knezoškofijstvo. Tiskala Katoliška tiskarna. 1895.
- PUSZTAI, Jožef, 1893: *Krscsánszko katholicsánszke cerkvene peszmi /.../ za skolnike /.../*. Vö dáne od Drüstva szvétoga Stevana. Prvi natísz. Budapest MDCCCXCIII.
- SEVER, Mihael, 1747: *Réd zvelicsansztva poleg ednoga znamenüvanya toga nai poglaviteifega recsenya jedro fsvetoga pífzma /.../*. Stanpano v-Halli Saxonfzkoj, v-leti 1747.
- Szent Biblia*, 1590: *SZENT BIBLIA AZ AZ: ISTENNEC Ó ES WY TESTAMENTUMANAC PROPHE' TA' C ES APOSTOLOC által meg iratott fzent kőnyuei. MAGYAR NYELWRE FORDITTA-tott egéfzlen és wijonnan, Az Iftennece Magyar orfzágban való Anya fzent Egyházánac epüléfére. VISOLBAN. NYOMTATTATOTT MANTSKOVIT BALINT ALTAL. MDXC. Bódog (sic) afzfzony huanac 10.napián*.

(Sveta biblija, to so: Božjega Starega in Novega testameta svete knjige, spisane po prerokih in apostolih. V celoti in znova prevedeno v madžarski jezik v izgrajevanje Božje svete Matere Cerkve v madžarski državi. V Visolu, tiskarna Balinta Mantskovita.

1590. 10. dne meseca Blažene Gospe, avgusta – prev. J. S.).

TEMLIN, Franc, 1715: Mali katechismus /.../ na szlovenszki jezik prelofeni /.../. Stámpano v Saxonii v Mefzti Halla imenüvanom po Zeitler Andrasi. Anno 1715.

TERPLAN, Sándor (Aleksander), 1848: Knige 'Zoltárszke, szlovenscene po Terplán Sándori, püczonskom farari. V Köszegi, 1848. Stampane z sztroskom i píszkmi Reichard Károla i Szinov Knige 'Zoltárszke so vezane v knjigo: Nôvi Zákon /.../ zdaj oprvics z grcskoga na sztári szlovenszki jezik obrnyeni po Küzmics Stevani, surdanzskom farari. I Knige 'Zoltarszke. V Köszegi, 1848. (V tej knjigi jih najdemo po 466. strani in se začenjajo z novo stranjo. Obsegajo 120 strani – op. J. S.).

SUMMARY

In 1992 Vilko Novak wrote that someone from Prekmurje should examine the psalms in manuscript and in print translated into Prekmurje Slovene, compare them with other translations, and thus honor the endeavors of our ancestors. The author of the present article attempts to bring this suggestion to fruition. The *Martjanci Hymnal* manuscript, known from the beginning of the 18th century, includes nine psalms translated into Prekmurje Slovene. These translations originate from an earlier time, most likely from the 17th century, which is indicated by Latin headlines, e.g., *Psalmus XCV – Cantate Domino*. The psalm numeration in the Hymnal is based on the Vulgate and therefore different from the numeration in the Hebrew Psalter. The Hebrew numeration, however, was used for the psalms in German, Slovene, and Hungarian Bibles. The author compares all psalm translations into Prekmurje Slovene with the Vulgate and also with the translations into Slovene (1584), Hungarian (1590), and German (1534). He carries out the same comparison for the psalm fragments in Franc Temlin's *Mali Katechismus* (1715) – the oldest printed book in Prekmurje Slovene –, the psalms in *Abeceđarium Szłowenszko* (1725), and in the following books: *Red zvelicsanzstva* (1747) by Mihael Sever, *Nouvi Zakon* (1771) by Števan Küzmič, *Kniga molitvena* (1783) by Mikloš Küzmič, *Nouvi Graduval* (1789) by Mihael Bakoš, *Knige Zoltarszke* (1848) by Šandor Terplan, and *Krscesanzsko katholicsanzske cerkvene peszmi* (1893) by Jožef Pusztai.

The psalm translation in the *Martjanci Hymnal* manuscript is based on Latin and Hungarian translations. F. Temlin followed the Hungarian translation. *Abeceđarium Szłowenszko* includes expressions found in J. Dalmatin's Bible. M. Sever, Š. Küzmič, M. Küzmič, Š. Terplan, and J. Pusztai were more independent translators, i.e., in addition to the Vulgate they had at their disposal Hungarian and German psalm translations, but they did not copy from the previously existing Prekmurje-Slovene translations. Furthermore, one could not claim that they used expressions from Dalmatin's Bible. They made every effort to find appropriate expressions in their own language on the basis of the Vulgate, the Hungarian and, perhaps, the German translations, so that their translation would be understandable to their compatriots living between the Mura and Raba rivers. They particularly avoided typically Kajkavian elements in order to stay close to the vocabulary of the vernacular. On the other hand, Štefan and Mihael Küzmič, the pillars of Prekmurje Slovene, translated the psalm fragments, included in the New Testament, from classical languages, i.e., the former from Greek, the latter from Latin. All translators discussed in the article with their psalm translations undoubtedly enriched the word-stock of their »old Slovene language«.

